



Vehbi Baysan

Suriye-Irak- İran üçgeninde Türkiye jeopolitiği

» Ülkelerin gelişmişliğinin ve refahının, daha doğrusu gelişebilme kapasitesinin belirlenmesinde bulunduğu coğrafya ve o coğrafyada sınır komşuları olan ülkeler önemli bir rol oynar. Sınırınızdaki ülkeler; ekonomik ve siyasi krizin içinde, toplumsal sorunlarla boğuşuyor; uluslararası ambargolarla zayıflamış, damı iç çatışmalar yaşıyor, harple, işgalle devlet olma vasfını yitirmiş ve hatta uzun süreli iç savaş yaşıyorsa istikrarlı büyüme konusunda ciddi sorunlar yaşanacağı aşikâr. Oralardaki kargaşa, anarşi ve terör ortamının size yansması ve etkilemesi kuvvetle muhtemeldir. Bu gibi durumlarda devletler ister istemez tehdit algısını sınırları dışından gelecek doğrudan saldırılara ve daha da kötüsü, sınırlardan sızıp içeride konuşlanacak ve terör eylemlerine dönüşecek yapılanmalara göre şekillendirir, kaynaklarının önemli bir kısmını bu alana ayırmak zorunda kalır. Türkiye'nin güneyinden itibaren saat yönüne hareket ettiğinizde krizlerin azlık çokluk derecelendirmesine göre ne tür sorunlarla çevrili olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Kıbrıs sorunu hâlâ devam ederken ada, dünyanın önemli bir enerji dağıtım kavşağı (hub) olma yolunda hızla ilerliyor. Ayrıca, Akdeniz'in adaya yakın taraflarındaki zengin petrol ve doğal gaz yatakları Kıbrıs'ı enerji odaklı dünya siyasetinin vazgeçilmez merkezine konumlandırıyor ve dolayısıyla, adada, çözüm gün geçtikçe daha da zorlaşıyor. Yunanistan mali ve siyasi krizlerle mücadele ederken Türkiye'nin batısında, Ege denizinde kıta sahanlığı meselesi hâlâ geçerliliğini koruyor. Kuzeyimizde, Ukrayna-Rusya arasındaki çatışmalar ve ardından Kırım'ın ilhaki Türkiye'yi de görece etkiliyor. Yıllarca uluslararası ambargo ile

ayakta kalma savaşı veren İran, ABD ile imzaladığı nükleer anlaşma ardından hızlı bir şekilde bölgede siyasi ve askerî etkinliğini arttırdı on yıllardır oluşmuş dengeler altüst olmaya başladı. Eylül ayında Birleşmiş Milletler'de yapılan konuşmalarda İran, Trump'ın ve Netanyahu'nun tehditlerinin yine hedefi oldu. Oysa İran'ın, ABD gibi bir süper güce ciddi bir tehdit oluşturmayacağı, Lübnan Hizbullah'ı üzerinden İsrail'i zaman zaman taciz etmenin ötesine geçmeyeceği bölge uzmanlarının birçoğunun ortak görüşüdür. Ancak, İran petrolünün piyasaya girme olasılığı dahi Suudi ekonomisini çökme noktasına getirmesi bir gerçek ve Suudlular açısından İran bertaraf edilmesi gereken ciddi bir tehdit. Bu satırların yazıldığı esnada Trump, Ekim ayı ortasında İran ile nükleer anlaşmanın iptal (decertify) edileceğini duyurdu. Gerekçesi İran'ın nükleer silah yapma "heves"inden hâlâ vazgeçmediği. Nükleer konusunda böylesi subjektif bir suçlama karşısında "heves"lerinin olmadığını anlatmak (nasıl yapacaklarsa!) İranlılara düşüyor elbet. Arap edebiyatının en büyük şairlerinden Abu Tayyib el-Mütebbi'nin (öl. 965) "habibeti, sevdiğim" diye hitap ettiği; Nizar Kabbani'nin (öl. 1998) en güzel kasidesini yazdığı Irak'ın kaderi, 1980'lerde yüzbinlerce çocuğunu kaybettiği savaş, ardından Kuveyt'i işgali nedeniyle ABD'nin ağır bombardımanı ve sonrasında 2003'te gelen işgal ile şekillendi. 25 Eylül'de yapılan referandum ülkedeki sorunlara bir yenisini daha ekledi ve civar ülkelerin milli güvenlik kaygılarını arttırdı. Bugün, bu güzide ülke devlet vasfını yitirmiş devletler statüsünde ve tüm çabalara rağmen kurumları işler hâle getirmek zaman alıyor. Bu statüye 2011 yılından beri

modern zamanların en vahşi iç savaşının yaşandığı Suriye'yi de eklemek gerek. Ülkenin güney sınır kasabası Der'a gösterileriyle başlayan Arap Baharı, rejim güçlerinin acımasızca masum halkın üzerine ateş açması ve ölümlerin artmasıyla bir başka boyuta taşındı. Başlangıçta üst düzey ordu mensuplarının da katılımıyla muhalifler ciddi kazanımlar elde ettiler de, bir süre sonra halk nezdinde desteklerini kaybettiler, eleştirilerin hedefi oldular. Halk, muhalifleri; hendeklerde bilfiil çarpışanlar "hanadik" ve beş yıldızlı otellerde Suriye'nin geleceğini tartışanlar(!) "fanadik" olarak ikiye ayırdılar. Buna rağmen azımsanmayacak başarılar elde eden muhalifler, tam da rejim düşüyor denilen bir zamanda Rusya'nın askerî müdahalesiyle kontrolleri altındaki stratejik öneme sahip bölgeleri zaman içinde kaybetmeye başladılar. Şimdi ise ellerindeki son bölgeleri de terk etmeleri isteniyor. İç savaşın yarattığı göç dalgasından Türkiye de nasibini aldı ve üç milyondan fazla Suriyeli ülkemize geldi. Bu rakamın onda biri kadarı Avrupa ülkelerine gittiğinde kopan şamatayı hatırlayalım! Türkiye'nin coğrafi konumu itibarıyla ve tamamıyla kendi iradesi dışında gelişen olayların hızlı bir özeti dahi bu bölgede ne kadar çetin sorunlarla baş etmeniz gerektiğini gözler önüne seriyor. Yukarıda sözünü ettiğim her bir ülke ve konumu potansiyel olarak civar ülkelerin ulusal güvenliğini doğrudan tehdit edebilecek ciddiyette ve büyüklüktedir. Bu sorunların olumsuz etkilerini en aza indirmek ciddi uluslararası deneyim kazanmış uzmanların varlığı ve yönlendirmeleriyle mümkündür.